

БОРБЕ ОКО ГОРАЖДА И РАСФОРМИРАЊЕ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

Врховни штаб НОВЈ је, 9. јануара 1945. године, наредио штабу 2. ударног сорпуса да главнину својих снага усмјери ка комуникацији Вишеград-Сарајево, <уда се повлаче њемачке и четничке јединице. Требало је стално нападати непријатељеве главне снаге, избјегавајући „просто потискивање... и заштитничке Зорбе”.¹ Од Приморске оперативне групе у овим операцијама судјеловала је само 3. црногорска бригада, и то накратко, у саставу 3. дивизије.

Ова бригада се, наиме, почетком јануара, без борбе прикупила у Пљевљима. Гу је добила нешто рубља, обавила купање и прање људства и припремала се за наредна дејства. Већ 3. јануара упутила се ка сјеверозападу потискујући заостале четничке снаге из рејона Бољанића, и Подковача, ка Рудом и, јужније, ка Најничу. Четници, иако нијесу били малобројни, само су мјестимично пружали отпор, повлачећи се ка сјеверозападу, тако да су јединице 6. бригаде ове задатке извршиле без већих напора. У историјату бригаде каже се: „Приликом покрета из Пљеваља за Чајниче бригада је наишла на отпор већих четничких снага, које су штитиле лијеви бок њемачких дивизија”.² А у заповијести штаба бригаде од 3. јануара: „Четничке банде на досадашњем терену нијесу дале никаква отпора - гладни су, без оружја и муниције, голи и деморалисани”.³

Наредни задатак 6. бригаде био је чишћење подручја Фоче и Устиколине, на лијевој обали Дрине. Заповијест је издата 9. јануара, а покрети су почели сјутрадан. Први батаљон је из Чајнича упућен преко Ифсара и Дубраве ка селима Крнетићима и Маљуви, да би се ангажовао у нападу на Устиколину. Други батаљон је од Ифсара требало да скрене јужније, преко Слатине и Хан Сохе, ка Фочи, с тим да заузме мостове у Фочи и код Брода. Са њим су пошла и два члана штаба бригаде, а за батаљоном се кретала и придата брдска батерија. Трећи батаљон се из Подковача, преко Челебића, такође кретао ка Броду, с тим да на Шћепан пољу претходно обезбиједи везу са мјесном партизанском стражом, а у рејону Брода и Фоче, са 2. батаљоном. Четврти батаљон, из рејона Метаљке, иступио је једну чету у Заборак, ка Рудом, а једну, преко Чајнича, у село Луке, ка Горажду, ради обезбеђења десног бока бригаде. Главнина овог батаљона, штаб бригаде и позадински дјелови, привремено су задржани у Чајничу.⁴

Покрет је почео према плану и извршен углавном без сметњи. Једино је 3. батаљон задржан код Викоча, јер је мост на Ћехотини био оштећен. Оправљен

1

Зборник докумената, IV, 32, 22.

2

Архив ВИИ, к. 398, ф. бр. 4.

3

Зборник докумената, IV, 32, 47. Ова оцена стања четничких јединица, по свему судећи, реалнија је од оне Остојићеве.

4

Исто.

је тек 11. јануара и батаљон је тада наставио покрет. Други батаљон је 10. јануара стигао у Хан Сохе, а сјутрадан продужио за Фочу. За напад на Фочу није чак требало ни да се развија у борбени поредак, јер су се четници повукли чим су осјетили приближавање патрола претходница. Нијесу стигли ни да активирају mine испод мостова. Убрзо послје 2. батаљона у Фочу су стигли дјелови 11. херцеговачке бригаде. Трећи батаљон стигао је у град 12. јануара, а нешто прије њега стигао је и штаб бригаде са приштапским дјеловима.

Наредни дани посвећени су обуци и културно-просветном раду. Већ 13. јануара 2. батаљон је организовао занимљиву приредбу за борце и грађанство. Шеснаестог је то исто урадио и 3. батаљон. У околна села повремено су слате мање снаге ради протјеривања заосталих четничких група. Први и 4. батаљон су и даље били на десној обали Дрине.⁵

Према одлуци штаба 2. корпуса од 12. јануара,⁶ задатак 6. бригаде био је да се по пребацивању 3. дивизије на лијеву обалу Дрине, прикупи у рејону Фоче и Устиколине и образује резерву 2. корпуса. Међутим, штабови 6. и 11. херцеговачке бригаде нијесу имали довољно података о непријатељевим снагама у Горажду. Претпостављали су да су те снаге мале, па су одлучили да ослободе Горажде ангажујући само по два своја батаљона. Југозападно од Горажда, дуж лијеве обале Дрине, упућен је 1. батаљон 6. бригаде, а лијево од њега два батаљона 11. херцеговачке бригаде ка линији Мравињац-Змајевац-Ђурови. Четврти батаљон 6. бригаде требало је да врши притисак на Горажде са десне обале Дрине.⁷

Први батаљон се пребацио преко Дрине 16. јануара, „керепом“ код села Цвилина. Четници су само припуцали па се удаљили. Послије краћег задржавања у Устиколини, батаљон је кренуо низ Дрину, да би се увече прикупио у селу Вранићима. Још у току ноћи продужио је преко Ратковића и Камена ка непријатељевим положајима на линији с. Витковићи - к. 661 - Бриједе - триг. 904.⁸ На пролазу кроз село Калац, 1. чету је изненадила појава неког старца на вратима куће, али на старчево објашњење да је обичан радозналац, чета је продужила. Међутим, у старчевој кући била је овећа група Њемаца, која је изненадно напала колону слједеће чете и нанијела јој губитке од двадесетак мртвих и рањених бораца. Чета се ипак прибрала и одбацила непријатеља. Њемци су, међутим, били сналажљиви. Прва чета није сазнала о чему се ради, па када је њемачка колона, у повлачењу, наишла поред ње, нешто удаљена, на питање „ко је то?“ неко је одговорио: „3. чета“. Кад је добила обавјештење да се то одбачени Њемци повлаче, било је касно да 1. чета нешто предузме. Њемци су Већ били умакли ка триг. 904, тј. ка Матији. Даљи напад 1. батаљона био је

⁵ Дневници 2. и 3. батаљона и Историјат 6. бригаде; Зборник докумената IV, 3, 175, Бојна релација 11. херцеговачке бригаде; Благоје Марковић, *Бомбаш Мартиновић, Шеста бригада, 742.*

⁶ Зборник докумената, IV, 32, 57.

⁷ Благоје Марковић наводи да је лијево од 1. батаљона био ангажован 3. батаљон. Међутим он је још био у Фочи.

⁸ Учесници овај тригонометар на Баби означавају као брдо Матију.

усмјерен баш на брдо Матију, брањено из неколико бункера, од којих је један био израђен од нарочито тврдог материјала. Три групе бомбаша су се смјењивале и тек трећој је успјело да га уништи. Њемци су се повукли ка Мишјаку (триг. 618). У међувремену су и батаљони 11. херцеговачке бригаде одбацили истурене њемачке дјелове ка Горажду и Јабуци, али су осјетили да су на Јабуци добили појачање, па су одустали од даљег напада. И они и 1. батаљон 6. бригаде повукли су се на полазне положаје. Притисак 4. батаљона 6. бригаде са десне обале Дрине такође није имао већег ефекта. У ствари, њемачка, усташка и четничка посада Горажда била је исувише јака за овако мале партизанске снаге.⁹

Према плану штаба 2. корпуса, 37. санџачка дивизија требало је да пређе Дрину на одсјеку Вишеград-Горажде, за дејство на комуникацију Вишеград-Рогатица - Јабука (горажданска), а 3. дивизија на одсјеку Горажде-Фоча, за дејство на комуникације ка Сарајеву. У вези с тим штаб 3. дивизије је, 18. јануара, својом заповијешћу прецизирао да се 5. и 9. бригада, по пребацивању преко Дрине, код Фоче, оријентишу ка Добром Пољу, Трнову и Јабланици, а 7. омладинска бригада, преко Устиколине, ка долини Праче.¹⁰ Ова задња требало је да се повеже са 6. бригадом и од ње добије потребне податке о непријатељу.

Пребацивање 3. дивизије преко Дрине почело је 20. јануара. Њеним доласком на овај терен престала је потреба за даљи боравак 11. херцеговачке бригаде у долини Дрине. Смијењена је с положаја и упућена на правац Коњиц-Мостар, у састав своје дивизије.

Трета дивизија је прешла на лијеву обалу Дрине без сметњи. Са 37. дивизијом то није био случај, пошто су непријатељеве снаге чврсто браниле Дрину од Вишеграда до Горажда. Штаб ове дивизије намјеравао је да са својим јединицама пређе ријеку између Горажда и Устиколине, али је сматрао да то може учинити само ако дјелови 3. дивизије овладају простором између Горажда и Рогатице. Због тога је 21. јануара захтијевао да 3. дивизија ослободи Горажде. Њеним дјеловима би, при том, садејствовала једна бригада 37. дивизије и дивизијска артиљерија, са десне обале Дрине.

Штаб корпуса је у вези са овим захтјевом наредио 3. дивизији да овај напад организује дјеловима својих снага. Штаб 3. дивизије обавијестио је 37. дивизију да ће такав напад организовати за 24. јануар увече.¹¹ За извршење овог задатка ријешила је да ангажује 7. омладинску и главнину 6. црногорске бригаде, чији је 2. батаљон био задржан као посада Фоче. При том су 1. и 2. батаљон 6. бригаде, са брдском батеријом, добили задатак да нападају на Горажде са запада, тј. да савладају одбрану на линији Мишјак (к. 618) - Попов До, док је 7. бригада требало да нападне објекте Сјенокос, Јабука, Храњен, на

⁹ Релација 11. херцеговачке бригаде; Б. Марковић, *Бомбаш Мартиновић*; Саво Радовић, *У нападу на Горажде имали смо осјетне губитке*, Урош Ј1 акић, *Напад на Матију код Горажда*, Шеста бригада 742, 745 и 747.

¹⁰ Зборник докумената, IV, 32, 93.

¹¹ Исто, 107 и 116.

комуникацији Горажде-Сарајево. Четврти батаљон 6. бригаде, на десној обали Дрине, дејствовао је упоредо са 3. санџачком бригадом 37. дивизије.

Према подацима које су наше јединице добиле углавном од 6. бригаде, непријатељ је у Горажду имао један њемачки батаљон, нешто усташа и милиционера, а претпостављало се да има и *seћу* групу четника, чак до 1.000 војника.¹² Међутим, непријатељске снаге у Горажду биле су знатно јаче. Поред четника и усташа, о чијој јачини немамо прецизних података, у Горажду је била једна пуковска група реорганизоване њемачке 181. дивизије (334. пјешадијски пук, 222. физилирски батаљон, 3. дивизион 222. артиљеријског пука и једна пионирска чета). У рејону Јабуге налазио се 2. батаљон 359. пука исте дивизије, из резерве 21. брдског корпуса. Главнина њемачких снага налазила се западно од Горажда, у висини Мишјака, на правцу напада батаљона 6. бригаде, а мање снаге су држале мостобран на десној обали Дрине. Мост је био минирао и припремљен за рушење у случају нужде.¹³

Према извјештају котарског оружничког заповједништва заповједништву 9. хрватске дивизије од 31. јануара, у Горажду је било само Њемаца „око 2.000 момака“.¹⁴

Иако је 21. јануара штаб 37. дивизије тражио од 3. дивизије обавјештење о томе кад ће 6. и 7. бригада бити спремне за напад, да би према томе могла организовати напад својих снага, а 3. дивизија одговорила да ће то бити 24-ог увече, ипак је 3. санџачка бригада извела овај напад *ноћу* 23/24. јануара.¹⁵ То вече су наине, два батаљона 3. санџачке бригаде, око 20 часова напали њемачки мостобран на десној обали Дрине, који је, по оцјени штаба бригаде бранило око 300 Њемаца. За релативно кратко вријеме партизани су овладали селом Колијевком, Смарима (триг. 696) и селима Баре и Крсница, а Њемце одбацили на лијеву обалу ријеке. Пошто их сјутрадан нико није угрожавао, Њемци су око подне извршили противнапад и партизанске батаљоне одбацили ка Стражи и Подкозари. Нов напад ови батаљони 3. и 6. бригаде извршили су наредне ноћи и повратили изгубљене положаје, али на лијеву обалу Дрине нијесу успјели да пређу.

Седма омладинска бригада ступила је у напад у 22 часа, ноћу уочи 25. јануара, по плану и постигла само дјелимичан успјех. Њен 4. батаљон овладао је Сјенокосом (триг. 952) и оријентисао се према Горажду. Други је успио да заузме само дио Јабуге, а 1. и 3. батаљон ка Храњену и Осјечанима се нијесу ни ангажовали, јер се непријатељ одатле повукао ка селу Илину. Тиме је био

¹² Исто, 117, Заповијест штаба 3. дивизије.

¹³ Р. Вукановић, *Ратни пут 3. дивизије*, 416; Ж. Видовић, н.д., 347; М. Ђуришић, н.д., 226.

Зборник докумената, IV, 32, 179.

¹⁵ Жарко Видовић, у монографији о 3. санџачкој бригади о томе не даје никакво објашњење. А штаб ове бригаде, у извјештају од 25. јануара (Зборник докумената, IV, 32, 132) наводи да су ноћу 23/24. јануара 3. бригада и дјелови 6. црногорске напали непријатеља, а затим „у вези вашег наређења од 24. о.м. поново смо извршили напад“... према чему би се дало закључити да је први напад извршен на иницијативу штаба бригаде.

ојачан чвор непријатељеве одбране на Јабучком седлу (к. 1094) и Мишу (триг. 1251), који бригада није успјела да сломи.

Први и 3. батаљон 6. бригаде нападали су Мишјак и Попов До, најутврђенији и најјаче посједнути дио одбране Горажда. У току дана пришли су близу непријатељевим положајима, а по поласку у напад, ломљење покорнице замрзнутог снијега брзо је открило њихово присуство. Тако су батаљони ступили у борбу у 21.30 часова, тј. пола сата раније од дјелова 3. и 37. дивизије. Њихов напад је почео снажним дејством бомбаша и пушкомитраљезаца који су бомбаше пратили. Иако су ту биле главне непријатељеве снаге, батаљони 6. бригаде су мјестимично направили продоре у њемачке положаје, али Мишјак и к. 529, западно од Попова Дола, нијесу успјели да заузму. Борба је потрајала до 3 часа 25. јануара. Пошто није било изгледа да ће тај напад успјети, батаљони 6. бригаде су се морали повући ка селу Гламочу, а затим и западније ка Завршју и Богушићима, да би избјегли ватру њемачке артиљерије. Трећи батаљон је имао 6 мртвих и 9 рањених, а 4-ти 3 мртва и 10 рањених бораца.¹⁶

У историјату 6. бригаде наводи се да је од поласка из Пљеваља до завршетка ових борби код Горажда, 6. бригада нанијела непријатељу слjedeће губитке: 23 мртва Њемца, и 67 усташа и четника, рањено 12 Њемаца и 47 усташа и четника, а заробљено 20 четника и 21 усташа. Предало се 50 четника и 38 усташа. Бригада је за то вријеме имала 20 мртвих и 27 рањених.¹⁷

Непријатељеве снаге у околини Горажда су, очевидно биле потцијењене, а ни снаге ангажоване у нападу нијесу биле цјелисходно употријебљене. Њихови напади нијесу били довољно синхронизовани, иако су претходно биле договорене неке мјере (радио-сигнали и ватре за обиљежавање достигнутих линија) за усклађивање дејстава. Због свега тога успјех није ни био могућан, а губици су били сразмјерно велики.

Због балистичке побуне на Косову и Метохији, Врховни штаб НОВЈ наредио је штабу 2. корпуса да организује једну оперативну групу од двије бригаде коју ће упутити Оперативном штабу за Косово и Метохију. О томе је 25. јануара обавијестио и Главни штаб НОВ за Србију под чијом је командом био Оперативни штаб за Косово и Метохију.

Штаб 2. корпуса је одлучио да за тај задатак издвоји 6. црногорску и 1. бокелјску бригаду Приморске оперативне групе. У вези с тим, штаб 3. дивизије наредио је 22. јануара штабу 6. бригаде да прикупи своје јединице у Фочи и Устиколини и да их припреми за дужи покрет. Кратке припреме на том простору завршене су крајем јануара, а онда је бригада кренула од Фоче за Пљевља, па даље преко Пријепоља, Сјенице, Новог Пазара и Рашке, да би, 13. фебруара, стигла у Косовску Митровицу.¹⁸

¹⁶

Зборник докумената, IV, 32, 132, наведени извјештај штаба 3. санцаке бригаде; Дневник 3. батаљона 6. бригаде; Р. Вукановић, *Ратни пут 3. дивизије*, 416, 417; Ж. Видовић, н.д., 342-347; М. Ђуришић, н.д., 227-229; С. Радовић, н.чл., 747-751.

¹⁷

Архив ВИИ, кут. 358, 6р. рег. 28/1-4.

¹⁴

Зборник докумената, IV, 32, 67, 117, 140; Давид Пејовић, *Од Завршја до Звечана и Ананије Петровић, Акција на Косову и Метохији, Шеста бригада*, 779 и 775.

Штабу 1. бокелске бригаде наређено је 29. јануара да своја три батаљона прикупи у Велики и одатле, преко Чакора, крене за Пећ, а 4. батаљону у Подгорици нека нареди да се пребаци преко Лијеве Ријеке, Матешева и Андријевице, за бригадом у Пећ. Главнина бригаде је прешла Чакор у једнодневном маршу и у Пећ стигла 1. фебруара око 23 часа. Обје бригаде, нарочито 1. бокелска, морале су да савладају тешко планинско земљиште, по снијегу и великој хладноћи, тако да су њихови борци ове маршеве запамтили као изузетно напорне. Али, иако су Приморци морали да савладају сурови Чакор и Руговску клисуру, њихове муке трајале су само један дан, док је марш 6. бригаде трајао дванаест пута дуже.

Тако су задњи мјесеци живота и рада у оквиру Приморске оперативне групе ових двију бригада остали карактеристични по веома динамичним борбама, али мањим по обиму и жртвама од оних око Леденица и Даниловграда. Међутим, те борбе су биле везане за дуге и напорне покрете по лошем времену и тешком терену, па су у цјелини изискивале огромне напоре и жртве друге врсте, углавном од промрзавања, због чега су биле веома тешке. Ипак, бригаде су их успјешно пребродиле и спремне стигле на извршавање нових задатака, сада у новој оперативној групи.

Осмог фебруара 1945. године образована је Војна управа за Косово и Метохију, са командантом Савом Дрљевићем и политичким комесаром Ђуром Меденицом. Они су ову дужност обављали уз редовне дужности команданта и комесара Оперативног штаба за Косово и Метохију. Том штабу су биле потчињене 52. косовометохијска и 46. српска дивизија и Црногорска оперативна група. За ову задњу било је предвиђено да се ојача једном бригадом са Косова и Метохије и да се од ње образује дивизија, тако да би снаге Оперативног штаба бројале 30.000 бораца. Црногорска оперативна група је ојачана са двије (3. и 5) косовометохијске бригаде, али није формирана као дивизија, већ је као оперативна група остала до краја рата.

За команданта Црногорске оперативне групе, такође 8. фебруара, именован је потпуковник Вељко Жижих, до тада начелник штаба 2. корпуса, за политичког комесара Вукалица Ђедо Милутиновић, а за помоћника комесара Душан Вуковић.¹⁹

Тако је почетком фебруара 1945. године од Приморске оперативне групе остала само 10. црногорска бригада, размјештена у Боки Которској и на Црногорском приморју од Игала до албанске границе. Командант групе, потпуковник Радомир Бабић упућен је за команданта 5. крајишке дивизије а остатком Приморске оперативне групе руководио је комесар Бошко Ђуричковић. Према неким депешама које је за то вријеме слао штабу 2. корпуса,²⁰ њему чак ни до краја марта није било јасно у каквом је односу са бригадама упућеним за Косово и Метохију. Одговор му је стигао 30. марта, када је Приморска оперативна група званично расформирана, а он постављен за политичког комесара 2. ударног корпуса.²¹

¹⁹ Зборник докумената, IV, 32, 35 и 45.

²⁰ Архив ВИИ, кут. 397, ф. 3, бр. рег. 5-10. и бр. 23, депеше од 28. фебруара и 30. марта 1945.

²¹ Р. Вукановић, *Други ударни корпус*, 441 и 443 и Б. Ђуричковић, *Сјећања*, 524-527.